

ЕНЕРГЕТИКА + ЕВРАЗИЯ = ЕВРОПЕЙСКА СИГУРНОСТ...?

Проф. д-р Нина Дюлгерова

Очертава се 2008 година да премине под знака на два ключови проблема – енергийни коридори и „замразени конфликти”. Нещо повече, тези въпроси са в тясна обвързаност с европейската сигурност и (не)зависимост от руската енергийна система. Едва ли предишните години от 21 век са били с такава висока степен на динамичност и непредсказуемост, наситени с толкова политическо напрежение, и разбира се, с многобройни избори в ключови държави, свързани с двата основни проблема на настоящата година.

Битката за диверсификация на енергоносителите се развива под знака на руските и европейско/американските проекти, които плътно обхващат Каспийско-Черноморския ареал. Той включва вече не само традиционните Централна Азия и Кавказ, но в пълна степен и Балканския регион като неотменна част от нефто-газовите дестинации. Все по-често в политическото и медийното пространство термини като „Южен поток”, „Северен поток”, „Бял поток”, „Набуко” се превръщат в ключови понятия, обединяващи в себе си геополитическите акценти, противоборства и тактически или стратегически победи. Едва ли има в международен план политик и дипломат, който да не е изкушен от енергийните проекти, обединяващи/разединяващи държави, управляващи, вътрешна и международна опозиция. И ако до 2007 г. кръгът от заинтересованите в енергийните проекции играчи беше известен, то влизането на България и Румъния в Европейския съюз промени не само тяхното място в геополитическия пъзел, но и ролята на Черноморския регион в регионалните и глобалните енергийни стратегии. През последните месеци се появи и своеобразно съревнование за политическите и финансовите приоритети на Брюксел спрямо Черноморската и Средиземноморската стратегия, която предизвика и сериозния спор между германския канцлер Ангела Меркел и френския президент Никола Саркози. Вярно е, че разногласията бяха за формата на Средиземноморския съюз, но не на последно място те включваха спорното за тях ситуиране на Турция в двете конфигурации.

Енергийните проекции засилиха политическите и дипломатическите совалки между държавите както вътре в ЕС, така и с Русия, със САЩ, с кавказките и централноазиатските страни. Неслучайно през последните месеци те вече не се ограничават само на експертно ниво, напротив диалогът и преговорите се водят от премиери и президенти. Примерът с кавказката визита на българския премиер Сергей Станишев през есента на 2007 г. и официалните посещения на президента Георги Първанов в Армения и Азербайджан през последните месеци е показателен. Совалките на руския президент Владимир Путин също очертават енергийните диверсификационни проекти на Кремъл, който чрез „Газпром” и „Роснефт” осъществява в момента най-ефективната външна политика на Москва в периода след разпадането на биполярния свят. Това се отнася както спрямо държавите от ЕС (стари и новите членове – бивши съюзници в съветския блок) така и по отношение на политическите субекти от постсъветското пространство.

Многобройни са фактите за енергийните запаси на страните-производителки на стратегически суровини. Всяка една от тях излиза с оптимистични прогнози за параметрите на стратегическите ѝ запаси, осигуряващи мястото ѝ в привилегирвания клуб на енергийните доставчици. Тази информация обаче не може да елиминира тревожния факт, че нуждата от нефт и газ изисква търсенето на нови източници, което се очаква в близко бъдеще да засили напрежението в глобален план. Индикации за това могат да се открият както в претенциите на Москва към Северния полюс, предизвикало негативната реакция на останалите полярни държави (САЩ, Канада, Норвегия и Дания), така и в търсенето на алтернативни източници, тема, обединяваща държавите от ЕС.

Енергийните проблеми на съвременния свят преминават през геополитическите проекции, обвързващи азиатския и европейския континент в неразривна връзка. Каспийският нефт и газ, централноазиатските местонаходища и техните транспортни коридори изпълват с ново съдържание понятието Евразия. Без да отрича историософското му съдържание стратегическите акценти на днешния ден променят неговите географски параметри. В миналото остава традиционното схващане на Евразия като символ на руската държавност и политика, медиатор между Азия и Европа, включващ Средна Азия и Кавказ. Драстичните промени, съпътстващите разпадането на Съветската империя, както и противоборството за енергийни ресурси и транспортни коридори очертават новите граници на термина Евразия – Централна (Средна) Азия, Кавказ, Балканите. Непрекъсващата тенденция към разширяване на Европейски съюз, очертаващ Черно море като европейска зона и към увеличаване броя на натовските държави, също така предопределя обвързването на тези три стратегически зони в понятието Евразия.

И проблемът не е толкова в термина, колкото в обстоятелството, че стратегическите суровини и тяхното транспортиране изискват гарантирана сигурност на териториите, през които ще се осъществяват доставките на нефт и газ в Европа. Този проблем обаче продължава да съществува, нещо повече да нараства през последните месеци, особено след едностранното обявяване на независимостта на Косово, който е своеобразен център и същевременно барометър за стабилността на Балканите. Този акт на Прищина раздели държавите в ЕС и в света, но също така активизира „замразените конфликти” в другата ключова зона Кавказ. Изтъкваната от САЩ и силните държави в ЕС оценка на Косово като уникален случай в сферата на международното право, както и уверенията на Русия, въпреки острата ѝ позиция спрямо Косовския казус, че тя няма да признае държавите Южна Осетия, Абхазия и Приднестровието, не променят засилващото се напрежение в регионален и глобален план. Политическите изявления на ръководителите на трите непризнати държави, както и тяхното изслушване в Държавната дума на Русия, въоръжените сблъсъци в Тибет, сръбските акции в Косовска Митровица, неуспешният опит за рекет на албанския коалиционен партньор в правителството на Македония и редица други огнища на провокирано

насилие очертават една напрегната, с висока степен на непредсказуемост, геополитическа картина.

В контекста на проблемите с кавказкия интегритет не са случайни както ескалацията на напрежение между управляващи и опозиция в Грузия и Армения по време на президентските избори, така и гласуването на 14 март 2008 г. от Генералната асамблея на ООН резолюция за Нагорни Карабах, утвърждаваща тезата, че „нико една държава не трябва да признае за законна ситуацията, която се е създала в резултат на окупацията на територията на Азербайджанската Република”. И тъй като това не е първият документ на ООН, утвърждаващ азербайджанския интегритет, то по-важен ориентир за промяна е гласувалите против държави, между които са и трите страни съпредседатели на Минската група на ОССЕ по регулиране на проблема с Нагорни Карабах – Русия, САЩ и Франция. Обяснението е дадено в американското изявление по повод на резолюцията, според което тримата съпредседатели на Групата от Минск са гласували срещу резолюцията, защото са единни, че тя представя „едностранчив“ поглед върху спора. Неслучайно и председателстващата Европейския съюз Словения публикува веднага съобщение, с което подкрепя позицията на трите държави, утвърждавайки, че Групата от Минск трябва да продължи да се занимава с проблема. „ЕС призовава засегнатите страни да избягват всякакви действия, които биха могли да доведат до повишаване на напрежението и да подкопаят продължаващите усилия на посредниците“.

Отново се разминават законните претенции на Баку и очерталото се, изгодно за Ереван, статукво в Нагорни Карабах, което чрез имитация от действия на Минската група на ОССЕ, не предполага решаване на ситуацията. На практика се потвърждава позицията на президентът на Азербайджан Илхам Алиев от началото на март, че обявената независимост на Косово от Сърбия е поощрила арменските сепаратисти в азербайджанския планински анклав Нагорни Карабах.

И ако Русия, независимо от гласуването ѝ в Генералната асамблея на ООН, не включва проблема с Нагорни Карабах в „замразените конфликти”, то Косовският казус ѝ дава възможност да се възползва максимално от него. Отстоявайки категорично сръбския интегритет на всички политически и дипломатически нива, Москва потвърждава и позицията си за грузинското териториално единство. Това обаче не попречи на Кремъл да обяви промяна в икономическите си отношения с Абхазия, да подкрепи приемането и изслушването на лидерите на Приднестровието, Абхазия и Южна Осетия в Държавната дума в Русия и да търси в очерталото се в постсъветското пространство напрежение аргументи за отклоняване, или по-вероятно отлагане във времето, на приемането на Украйна и Грузия в НАТО.

В настоящия момент се очертава интересна ситуация в евразийското пространство, тъй като руските и европейските енергийни проекти изискват сигурност в кавказкия регион. Освен това плавното преминаване на властта в Кремъл от Владимир Путин към Дмитрий Медведев също изисква стабилност в региона. В САЩ проблемите не са малко – икономическата

стагнация, ниският курс на долара и ожесточената кампания, най-вече в лагера на Демократическата партия за предстоящите през есента на 2008 г. президентски избори, пак предполага ескалация на несигурността в региона. Грузия и Азербайджан също имат своите изборни предизвикателства през май и през ноември, които могат да бъдат използвани по различен начин за утвърждаване на президентската власт в тях – от войнствена риторика и действия до политически и дипломатически мерки.

В тази ситуация не могат да се елиминират такива играчи като Турция, Иран, Китай, Туркменистан, Казахстан и останалите държави от Централна Азия, които също в една или друга степен са заинтересовани от развитието на енергийните проекти, с оглед своето политическо и икономическо място в тяхното осъществяване.

Неразривната връзка между стратегическите суровини и огнищата на напрежение в Кавказ и на Балканите очертават параметрите на сигурността на Европейския съюз, чиято зависимост от каспийския нефт и газ, както и от Русия все повече нараства. Опитите да участва активно във всяка инициатива на субрегионално, регионално и глобално ниво все още не успяват да утвърдят нейната водеща роля в интересувашите я процеси. Все още разногласията вътре в Съюза спрямо Косовския казус, както и противоречията по отношение на енергийните проекции, засягащи евразийското пространство, не успяват да очертаят достатъчно ясно параметрите на европейската сигурност и стратегия, както и тяхната реализация.